Alexandru Ciucurencu (1903-1977)

MAESTRUL LUMINII ŞI CULORII

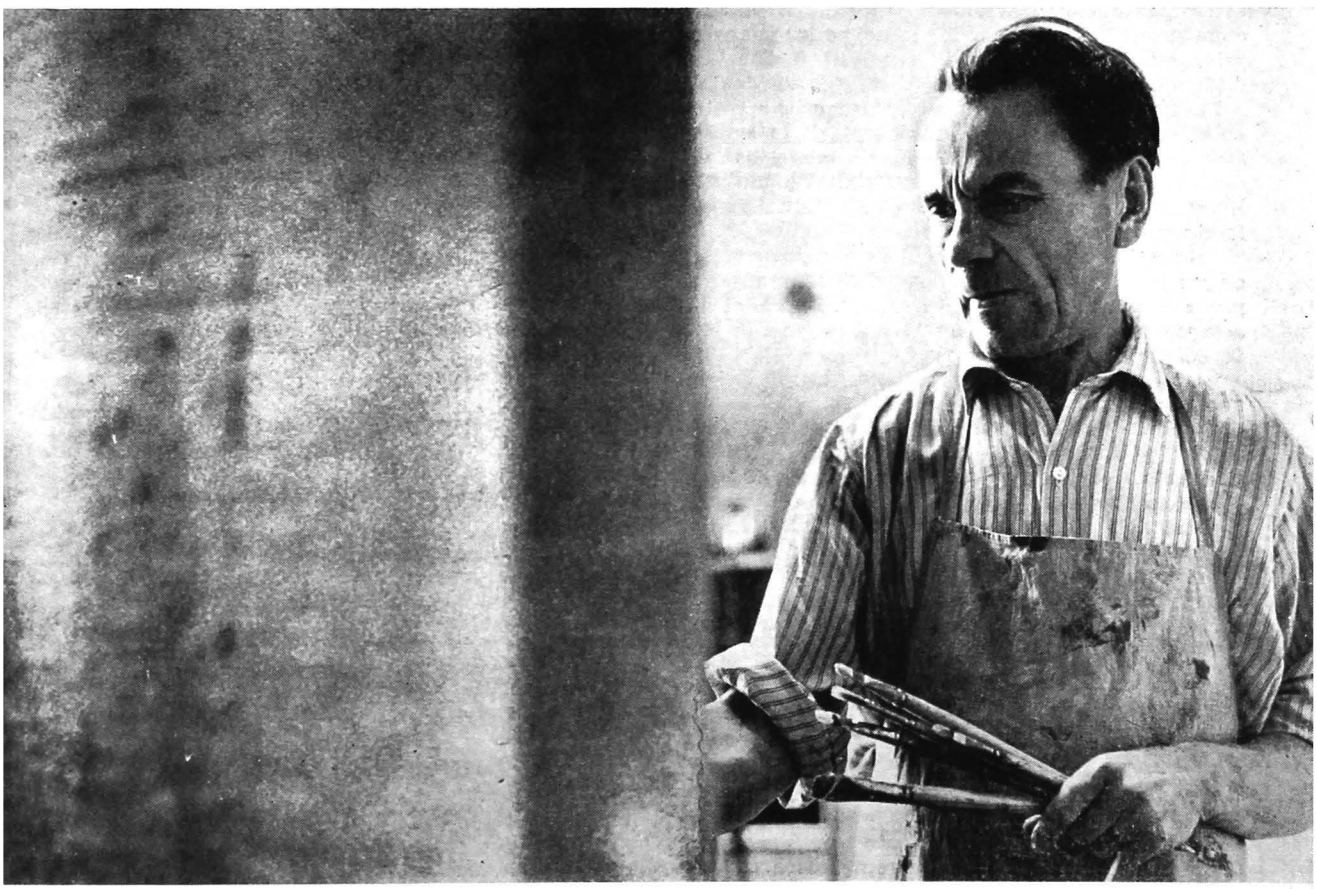
PAUL CORNEL CHITIC

Marile muzee de artă ale României ori colecţiile iubitorilor de artă etalează cu nedesmințită mîndrie în privilegiatul perimetru al valorii artistice inestimabile, fosforescența suprafețelor de pictură semnate de Alexandru Ciucurencu.

De mulți ani operei acestui maestru îi sînt rezervate săli de expunere ; îi sînt dedicate multe pagini de studiu și exegeză. Laboratoarele de conservare și restaurare de mult timp urmăresc rezistența prin timp a pînzelor și pigmenților, întrunite în opere timpurii, ori de tinerețe și maturitate.

Luna decembrie a anului 1977 a întrerupt definitiv prodigioasa-i muncă : opera lui Ciucurencu.

Expectativei respectuos admirative îi ia locul munca de cercetare a traiectoriei estetice din opera pictorului, de descoperire a complexului eșafodaj al gîndirii sale plastice, de elaborare programatică

https://biblioteca-digitala.ro

a stelajului de date grație cărora pictorul a străbătut uriașa distanță de la statutul de urmaș al unui maestru la acela de precursor al artei plastice contemporane.

Eforturile coroborate ale criticilor, muzeografilor și esteticienilor vor configura paginile istoriei artei românești de mîine.

Opera lui Alexandru Ciucurencu este un parcurs străbătut de multe generații de pictori: școala Ciucurencu. Gîndirea sa artistică, irepetabil realizată în propria-i operă, a fost desfoiată, secționată, ecorșată, mimată cu adorație sau contrazisă cu furia neputinței de a-i abroga valoarea instaurată prin faptele creației, de tinerii săi urmași într-ale picturii.

Ciucurencu a devenit înaintaș al artei românești de aproape două decenii: pictorii se îndreptau pe urmele pașilor săi, ca pe unicul drum spre limbajul plastic.

Pictura maestrului era garanția morală, stenică, a posibilei izbînzi. Fiecare etapă a creației sale capătă, prin puzderia de similitudini și reverberații în pînzele elevilor lui, amploarea de nucleu galactic aflat în plină expansiune. Mulțimea de stele înrudite ce împinzea spațiul artistic după fiecare treaptă spre desăvîrșire, urcată cu modestie și temător de Marele Pictor, instaura în conștiința publicului o certitudine: Ciucurencu este pictura românească a timpului prezent.

Să încercăm a ne apropia de creația maestrului Alexandru Ciucurencu pornind de la acea dificultate învecinată cu ciuda veșnicei nereușite: și anume reproducerea alb-negru a picturii sale. Cea mai fidelă multiplicare tipografică monocromă a oricăreia din operele ultimei perioade apare privitorului ca o maree de cenușiuri înzăpezite, unduind între contururi încețoșate sau stridente.

Liniile curbe, accentele frînte, zigzagurile așezate cu rosturi secrete se desfășoară hieratic în careul suprafeței — caligramă așternută, meticulos și savant, pe un pergament îmbătrînit de umbră. E tot ce poate reda tiparul fără culori din universul fascinant al acestui pictor.

Preumblîndu-se prin sălile unui muzeu de artă, cu greu vizitatorul ar recunoaște, în reproducere, pînza — pictura care îi absoarbe privirea și îl atrage cu o forță hipnotică, așezînd tot ce e în jur în eclipsă.

Pînza poate fi un peisaj, ori un portret, ori o natură statică. Ochiul distinge, în miezul petelor de lumină-culoare, frîntura de real pe care artistul a tălmăcit-o în pictură, purificînd-o de accident și detaliu, rezumînd-o la tonuri așternute fastuos sau însemnîndu-i existența de protuberanță solară.

În spatele obiectelor fizice figurate plastic de Alexandru Ciucurencu, nu sînt umbre purtate, ca și cum lumea concretului s-ar bucura de o miraculoasă viețuire bidimensională; spațiul este recunoașterea împăcată a iluziei și fervoare cromatică; verdele său este clorofilă incandescentă; saturată de căldură, lumea închipuită de artist este alcătuită din magmă fierbinte, oprită cu o secundă înaintea dezlănțuirilor spre fluid.

Tonitza a alergat spre sud, spre Dobrogea, pentru a îmbăia în auriul roșcat al apusurilor universul său de griuri umede, apoase și reci, de gresie și humă.

Alexandru Ciucurencu, fiu al acestor pămînturi de lîngă mare, crăpate de sete și pîrjolite de arșiță, aduce în aglomerarea urbană de ziduri nordic umbroase, fantastica luminație eternă și exotică a ținuturilor sale natale.

Prin retina artistului natura înalță un imn heraclitian soarelui: totul dogorește lumină, întorcîndu-se în lumină.

Iată de ce tonurile de albastru alături de galbenuri, care pe pînză se contrapun flagrant, în fotografia alb-negru sînt egale și confundabile: ca în spectacolul unei eclipse privite printr-o sticlă fumegată.

Opera acestui mare pictor român a intrat de mult în patrimoniul național al culturii, iar zeci din lucrările sale au fost dorite cu fervoare, căutate cu insistență de colecționarii contemporani de artă.

Prezența picturilor sale pe simezele galeriilor și ale muzeelor de artă a fost întotdeauna o sărbătoare a ochiului. Iată acum opera sa definitiv încheiată. În fața generoasei sale producții artistice, se nasc întrebările: ce înseamnă arta lui Ciucurencu? Dar locul său, nu în arbitrare ierarhii sortite derizoriului, ci în pictura românească? Rigurozitatea compoziției, știința de a instaura Forma par să îl apropie de Pallady. O supoziție ispititoare — aceasta, de a-l alătura acelui pictor român ce s-a confruntat grav și exemplar cu Matisse. Distincțiile între cei doi pictori credem că înlătură această tentație.

Pallady așternea peste obiectul contemplației sale vălurile elegiac palide pe care le sfîșia doar cu duritățile severe ale construcției spațiului. Spațiul în pictura lui Pallady este obedient cadrului. Doar cadrul, compoziția, travestește estetic realitatea.

În pictura lui Ciucurencu, cele patru margini ale pînzei nu constring lumea cuprinsă între ele, ci par a se apropia sau a se depărta, ca într-o panoramare, pînă în clipa în care obiectele astfel încercuite își clamează senin echilibrul, armonia: pentru Ciucurencu, realitatea este guvernată lăuntric de legități artistice — a picta pare astfel, doar dibăcia așezării în punctul de unde ele se arată singure ochiului.

Nu îndrăznim a emite ipoteze hazardate.

De necontestat rămîne faptul că Alexandru Ciucurencu este șef de școală, o prezență artistică ordonatoare a direcțiilor de evoluție a artei românești, sistem de referință pentru arta românească contemporană și a viitoarelor decenii.

Constantin Piliuță — „MĂRTURIA UNUIA DINTRE UCENICII SĂI"

* * * — *Constantin Piliuță, ce înțeles are pentru dv. opera maestrului Alexandru Ciucurencu?*

Constantin Piliuță — Cu toate că Alexandru Ciucurencu a venit în cultura românească cu caracterul lui năvalnic, cu culorile lui însăilate dintr-un vulcan de chibzuință, el rămîne, în fapta lui, ca un ducător înainte al actului plastic în cadrul culturii plastice românești. Andreescu și Luchian parcă l-au prevestit. Aceeași rigoare în fața ta-

https://biblioteca-digitala.ro

bloului, același chin, același discernămînt. Om și pictor dăruit total a închegat în patrimoniul nostru nu numai dorința lui ci și a noastră, a tuturor. Multora le pare rău că a murit. Și mie-mi pare rău. Dar opera lui, ca și a marilor înaintași, așa de greu de descifrat — de abia de acum ne dă de lucru.

* * * — *În ce constă rigoarea sa plastică?*

Constantin Piliuță — Rigoarea meșterului Ciucurencu a constat în faptul că nu a sărit niciodată peste etape bine asimilate, n-a sălășluit niciodată în modă și s-a îmbogățit muncind în cadrul propriei sale expresii.

* * * — *Aflîndu-vă în fața uneia din pînzele sale, care este primul element pictural de la care porniți în perceperea operei?*

Constantin Piliuță — Tabloul lui Ciucurencu este un întreg. Ce te lovește întîi este *cămașa culorii*. Dar regizorul Alexandru Ciucurencu, care știe să distribuie natura și gîndul în tablou, înseamnă compoziție. Compoziția — care este eșafodajul pretextului din tablou.

* * * — *Ce ați învățat de la meșterul Alexandru Ciucurencu?*

Constantin Piliuță — Dacă n-ar fi existat meșterul Ciucurencu în viața mea, la caracterul meu de moldovean neștiutor și nehîrșit de obiceiurile Capitalei, s-ar fi putut să alunec și să nu știe nimeni de mine. Ciucurencu a fost un mare om și un mare pictor. Cinstea din tablou ne-a impus-o și nouă în viață. Un gînd pios pentru maestru.

* * * — *Din care punct al creației profesorului Ciucurencu vă plasați pe orbită proprie?*

Constantin Piliuță — Respectul îl am și acum și-l voi avea întotdeauna. Dar dumnealui a avut o naștere și eu o alta. Așa că trebuie să mă duc pe traiectoria copilăriei mele, a adolescenței mele, a vieții mele. Îmi place Matisse și Goya și Bruegel, dar ca să asimilez — nu să fac ca ei. Cine face ca alții — îi face pe aceia mari, nu pe el însuși. Or, viața trebuie muncită cu îndrăzneală proprie.

* * * — *Cum îl proiectați în panorama picturii universale?*

Constantin Piliuță — Am încredere că timpul și oamenii vor face în scurtă vreme, ca în întreaga plastică românească, linia și culoarea acestui artist sincer, să-și găsească locul cuvenit. N-a avut fanfare, nici nu le avem, dar știu că avem o artă pură, care va izbîndi.

Traian Brădean — „EXEMPLU DE MODESTIE ȘI EXIGENȚĂ"

* * * — *Traian Brădean, care anume momente din traiectoria vieții lui Ciucurencu le considerați semnificative pentru creația sa?*

Traian Brădean: Lucrarea sa de diplomă care prin 1954 mai putea fi văzută încă la subsolul institutului și prin care discipolul se vedea că urma atît de fidel învățătura maestrului său Camil Ressu, anunța de sub chinga severă a formei, tipologiei și compoziției dobîndite de la maestru, pe sensibilul și atît de marcat expresiv coloristul român Alexandru Ciucurencu. Pentru ce a devenit tînărul Ciucurencu mai tîrziu, meritul este al lui Camil Ressu, cel mai mare profesor de școală românească, care după ce l-a învățat, pe el iar nu pe altul, l-a trimis cu bursă la Paris. Cele două capitale, din extremele Europei, limite — altădată — ale imperiului roman, au fost leagănul culturii plastice ce l-a format autoritar pe treptele înaltei școli ale lui Ressu și Lothe, sub orizontul universal al artei Luvrului. Camil Ressu, i-a dat României un mare pictor și, în locul său, un mare profesor.

Pămîntul României, istoria și cultura patriei, au fost pentru maestrul Ciucurencu, hotarele, din care mintea și sufletul lui curat s-au pătruns de tărie, iar opera vieții sale le-a reflectat luminos, ca un arc curcubeic peste toată țara și pentru tot poporul ei. Din această lumină, a înălțimii spirituale, zi de zi, în școală cu mare grijă și pe măsura puterii elevilor săi, a încercat să aprindă licărire în mintea lor, spre căi bătătorite, dar reale, căi ale vieții și ale artei. Din acest unghi, al morale și al frumosului, maestrul a biciuit cu părintească dragoste, deprinderile false ale tinereții și a risipit confuzia proprietății teremenilor fundamentali ai picturii prin demonstrație; școala și practica sa înaltă îl făceau infailibil în toate intervențiile practice și teoretice.

* * * — *Pentru iubitorii de artă, pentru public, Ciucurencu era un om tăcut și retras și căruia nu-i plăceau elogiile zgomotoase, un artist care refuza să-și comenteze în cuvinte opera. Prin modestia sa, maestrul și-a asigurat consecvența muncii artistice*

Traian Brădean: Maestrul n-a fost modest, în sensul obișnuit al cuvîntului. Exigența nu este semnul modestiei. El cînd revedea o lucrare, era încercat de o anumită jenă că a scăpat din vedere cîte ceva, care numai de el era văzut; colecționarii recunosc dorința maestrului de a reveni asupra unor lucrări sau cît de greu le semna. Mînat de ideea perfecțiunii, de la nivelul conștiinței valorii de sine, nemulțumirea și îndoiala asupra propriilor decizii artistice, definesc de fapt, trăsăturile de caracter ale marilor artiști și prin aceasta, lui îi conferă aerul de rezervă, de magnifică și tonifiantă modestie.

Omul și artistul prin mistuitoarea trăire a lăsat în școala românească de artă — ca și maestrul său Camil Ressu — exemplul strălucit de abnegație

https://biblioteca-digitala.ro

și erudiție dăruite catedrei și tineretului studios, artei și problemelor obștei artiștilor. Cei care l-au știut și au muncit alături de dînsul, cei care au dorit ca și dînsul, creșterea culturii și artei românești, nu uită cît de inimos a pus în bătălie întreaga sa energie, pe care a închinat-o acestui scop fără preget.

Nu o dată am auzit sau citit despre culoarea operei sale că este lumina fascinantă, ardentă ca soarele, cu sclipiri de smalț, că emite noblețe sufletească, că este a românului ce surprinde azi pe glob prin tonicitate și tensiune spirituală nu numai ca descendent al marii arte universale, dar și ca discipol al fluviului artistic românesc al luminosului Luchian.

Din confluența spirituală a titanilor români (putem spune cu mîndrie că sînt și universali) a marilor Andreescu, Luchian, Petrașcu și Pallady, astăzi primim spre tezaurizare, opera vieții Aceluia, care, niciodată, Artei nu i-a dat prea mult, închinîndu-i însă, întotdeauna, sufletul său cu bucurie inocentă.

S-a lăsat dintre noi, la odihnă, iar cei fericiți de moștenirea prețioasă lăsată de Ciucurencu, l-au așezat și pe el sub blînda veghere a Artei, îngenuncheată la căpătîiul celor mai mari artiști ai neamului nostru românesc.

Iacob Lazăr — „CUM GÎNDEȘTE UN PICTOR OPERA MEȘTERULUI SĂU"

* * * *Maestrul Ciucurencu a făcut școală, adică a determinat un anume fel de a gîndi spațiul și expresia plastică. Care sînt acele elemente și date pe care le-ați asimilat de la meșter și de la care ați pornit în efortul dumneavoastră de autonomizare a exprimării artistice?*

Iacob Lazăr: Dacă ar fi să încercăm a „defini" acest nou, inedit, adus de momentul sinteză Ciucurencu, cu inerentul pericol de simplificare conținut de o asemenea tentativă, cred că nu am greși dacă am distinge faptul că Ciucurencu pune în prim plan efortul de a „legifera", la nivelul înțelegerii de azi, însăși natura acestui domeniu și limbaj (atît de autonom în raport cu imaginea descriptivă și verbală a universului formelor), subordonînd acestei rigori severe și greu de atins viitoarea a ceeace se cheamă, în mod curent, „instinct creator", talent, vocație, individualitate creatoare. În laboratorul plastic al maestrului, ultimele nu sînt negate sau neglijate, ci doar puse la „locul" lor, în arhitectonica actului propriu-zis creator de autentic limbaj și frumos artistic-pictural. De aici, cred, provine și nota reticentă și, uneori, „revolta" atitudinilor și tentativelor artistice facile, sau încă neformate, față de așa zisul, „clasicism" și „exclusivism" al operei și influenței acestui mare pictor național contemporan. Într-o epocă de mari căutări, experimente artistice plastice, desfășurate adeseori sub semnul „mutațiilor" spectaculoase, îi datorăm lui Ciucurencu, sublinierea gravă, plină de necontestată autoritate, ca și întruchiparea adevărului, că nici o revoluție plastică nu este posibilă prin întreruperea meditației și lucrului efectiv asupra FUNDAMENTELOR înseși ale gîndirii și expresiei plastice, în spiritul etern al marii picturi, și din perspectiva experienței universale prezente. În acest sens, se poate pe deplin susține, că într-o perioadă de reală efervescență artistică plastică și de apariție a numeroase, diverse și autentice talente de pictori, lui Ciucurencu i-a revenit misiunea și meritul de a fi asigurat continuitatea inovației și meditației pe linia majoră, absolută a picturii.

Asimilînd prin forța inedită a personalității sale creatoare și prin momentul de cristalizare din perioada interbelică mesajul lui Cézanne privind rigorile legice ale universului plastic — proces în care contactul cu André Lothe a fost deosebit de concludent — Ciucurencu este primul care, în pictura noastră, impune motivarea alcătuirii tabloului prin legitățile picturii moderne, atît în modul cum compune suprafața, cît și în modul cum transfigurează „obiectul" în imagine plastică, sublimînd datul concret, spiritualizîndu-l plastic, ajungînd la autenticul nivel al esențelor limbajului picturii.

În contradicție cu cei care „expediază" „momentul Ciucurencu" la o rubrică de istoria picturii („post impresionism"), blocînd astfel posibilitatea de a se discerne ceea ce este nou și esențial în marea lecție lăsată de pictor, simt nevoia să subliniez următorul aspect fundamental, mai puțin înțeles și difuzat pe larg în cercurile largi ale plasticii românești de azi: Ciucurencu a creat școală și reprezintă o școală nu prin lecții de „manierism" (de pildă, un anumit „fel" de a compune suprafața, de a obține efecte cromatice etc. etc), ci prin faptul că a cultivat și imprimat o atitudine de Gîndire plastică, supusă unor legi care fiind riguroase, simultan, au și calitatea deosebită de a fi deschise continuu efortului fiecăruia de a le urma. În concepția și practica maestrului aceste legi devin adevărate „matrici" într-o permanentă modificare și „personalizare" pe măsura consecvenței și profunzimii creatoare a fiecărui pictor, decis să le descopere și redescopere mereu. Ca fondator de școală, Ciucurencu a deținut acest rar privilegiu, ca cerîndu-ți să-l „urmezi" și fiind extrem de exigent, să nu te supună unui „stil", ci să-ți ofere șansa de a te găsi și deveni tu însuți, în unicitatea ta, adeziunea care ți-o solicita nefiind altceva decît supunerea la disciplina marii picturi. Și cred că tocmai de aici provine atașamentul cu totul deosebit, al elevilor lui Ciucurencu, față de maestru: este prețuit nu numai inovatorul, cel care a cucerit culmi ale expresiei plastice contemporane, ci în egală măsură este prețuit și cel care a știut și a fost preocupat în mod expres să atingă și să transmită și altora cea mai adecvată atitudine spiritual-profesională față de pictură. De aceea, cred, prețuirea față de profesor nu a generat fenomenele curente de epigonism, ci a devenit o cale majoră de descoperire a picturii însăși, prin filtrul individualității creatoare și a capacității de efort și disciplină a fiecăruia.

https://biblioteca-digitala.ro

* * * — *Există și lucruri pe care le contestați în pictura lui Ciucurencu?*

Iacob Lazăr: Dat fiind sensul cu totul aparte, în care Ciucurencu a înțeles și a realizat pictura, ca și acela în care și-a exercitat influența, nu numai că nici un aspect al creației sale nu poate fi privit sub specia l. crurilor „mai mult sau mai puțin reușite", dar marcînd o sinteză înscrisă pe traiectoriile de excepție ale marii picturi naționale și universale, fiecare moment al operei sale este și va rămîne o cucerire absolută a gîndirii și expresiei plastice, în al căror tezaur intră și rămîn doar unicatele perfecte. Aici intervine răsplata pentru acel atribut atît de rar și greu de realizat, pe care Ciucurencu l-a definit în cuvinte simple : „am fost cinstit cu meseria" ; respectiv, a avut forța de a merge pînă la ultimele consecințe ale logicii gîndirii plastice pe care și-a întemeiat creația.

* * * — *Încercați, vă rog, să definiți creația lui Ciucurencu, ca apostazie a artei românești.*

Iacob Lazăr: Ca orice pictură națională, și cea românească este bogată și diversă în filoane, valențe și resurse. Ciucurencu aparține picturii românești printr-o bogată paletă de caracteristici plastice ; dar el înscrie un moment de sinteză al artei naționale, menit să devină „clasic" tocmai pentru că preia și duce mai departe filonul de aur al picturii românești, linia prin care se reformulează însiși termenii gîndirii plastice românești, aceasta ridicîndu-se la tensiunea și strălucirea valorică universală.

Fiecare din marii noștri pictori a descoperit și realizat o anumită valență a geniului plastic național, în permanentă osmoză cu efervescența celorlalte experiențe de vîrf ale picturii de peste hotare. Dar numai cîtorva le-a revenit misiunea de excepție de-a marca practic acele trepte de sinteză, prin care demersul plastic național este ridicat, reîncadrat în caracteristicile de gîndire și expresie proprii artei universale. Acest lucru l-au făcut la rîndul lor pictori ca Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Ștefan Luchian, Gheorghe Petrașcu, Theodor Pallady, Camil Ressu. Astfel Alexandru Ciucurencu continuă o magistrală unică a picturii naționale. Originalitatea și valoarea contribuției sale se definesc prin această capacitate de a retopi și transfigura, într-o formulă de creație și operă profund individuală, această experiență națională de gîndire a fundamentelor picturii, după canoanele permanente ale acestei arte, din perspectiva celui mai autentic spirit contemporan universal. Acest atribut definitoriu al momentului Ciucurencu în plastica românească este mai puțin sesizat în prezent, tocmai pentru că el are asemenea implicații revoluționare, care, de regulă, devin explicite, „lucrează" în perioade mai îndelungate de timp.

Pentru îndeplinirea acestui rol, Ciucurencu a fost dotat cu o excepțională inteligență plastică, cu un echilibru (întîlnit doar la marii pictori) între o rară sensibilitate, temperament artistic și o capacitate fascinantă de a sesiza și exprima abstractul logicii contemporane a picturii.

În creația sa, a evidențiat o generoasă disponibilitate de a investiga pe o anumită direcție, pînă la deplina epuizare a valențelor ei spațio-cromatice, depășind cadrul limitat al unui tablou, fiecare pînză deschizînd un univers autonom și nesfîrșit de creativitate. Așa se explică neîntrerupta ascendență a lui Ciucurencu în tainele profesiei : el nu s-a repetat și n-a bătut pasul pe loc ; deține taina și fericirea permanentei creativități. E destul să ne referim la *trecerea*, obținută de Ciucurencu cu atîta efort și măiestrie, *de la etapa în care construia pe contrastul de valoare la etapa contrastului de calitate*, prin care capacitatea de sugestie a imaginii atinge o maximă saturație posibilă de sensuri, în contrast cu sobrietatea exterioară a expresiei.

Pentru Ciucurencu, pictura, fiind „transfigurare" este întotdeauna abstractă. Tocmai de aceea în creația sa el susținea nevoia prezenței a ceea ce maestrul numea „romantismul artei". Fără romantism, arta e „rece", ne spunea Ciucurencu ! De aceea, în pictura sa există întotdeauna un element „concret" prin care frumosul plastic, este „declanșat" ca trăire.

* * * — *Odată ce dispariția pictorului i-a încheiat opera, spuneți-mi , vă rog, ce direcții credeți că se vor contura în pictura contemporană, acum, în absența busolei spirituale numită Ciucurencu?*

Iacob Lazăr: În măsura în care, cu adevărat, Ciucurencu reprezintă o „busolă spirituală" a picturii noastre contemporane, absența sa ca individualitate cu care am putut comunica direct, va fi, cred, compensată de un proces complex de înțelegere, de „descoperire", de amplă decodificare a principalului mesaj al momentului de sinteză Ciucurencu din arta națională contemporană. Și, așa cum se întîmplă cu asemenea puncte nodale ale creativității, mai ales, într-o artă cu un limbaj atît de dens și specific, personal prevăd o deschidere tot mai spectaculoasă, în timp, spre marea lecție Ciucurencu, pe măsura a tot ce este mai elevat spiritual, în planul inteligenței plastice (în primul rînd), în noile promoții și generații de pictori.

Totodată vor descoperi în opera marelui creator și expresia vie a unei mari științe a picturii. Cu alte cuvinte, dacă în plastica noastră, Ciucurencu a marcat, ceea ce în știința contemporană reprezintă o „paradigmă" conceptual-metodologică, nu ne putem imagina evoluția picturii românești în afara unei ample valorificări a tuturor valențelor și sensurilor pe care ea le cuprinde. Și din această perspectivă, se poate considera că „epoca" Ciucurencu în plastica noastră abia va începe.

Vasile Grigore — „CIUCURENCU — PERSONALITATE PEDAGOGICĂ DE TALIE INTERNAȚIONALĂ"

* * * — *Dumneavoastră Vasile Grigore — lector universitar la Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu" ați fost asistentul maestrului Alexandru Ciucurencu.*

Vă rog să ne vorbiți de pictorul-profesor Ciucurencu, știut fiind faptul că acest mare artist a dat multe generații, multe contingente de tineri pictori a căror creație se simte puternic marcată, influențată

https://biblioteca-digitala.ro

de viziunea plastică, de optica picturală cărora le-a slujit ani de-a rindul artistul azi plecat dintre noi.

Grigore Vasile — Pe Ciucurencu, profesorul, nu-l pot despărți de artistul a cărui personalitate este de primă mărime. Pentru că un adevărat profesor nu poate fi considerat decît cel ce este și un mare artist. Știu că spunînd asta intru în disputele purtate asupra darului pedagogic posibil să fie și în lipsa harului artistic.

În cazul lui Ciucurencu, darul de pedagog fiind foarte bine susținut de forța artei sale profund românești, mă face să-l asemui cu marii dascăli ai Renașterii, sau făcînd un mare salt pînă în arta secolului XX, cu un André Lothe, Vasili Kandinski, Paul Klee, dascăli care și-au pus amprenta în primul rînd asupra gîndirii artei contemporane prin arta lor, iar asupra gîndirii și conceptului de învățămînt și predare, prin a doua latură a personalității lor, de mari pedagogi.

Ciucurencu se înscrie pe aria marilor personalități pedagogice de talie internațională. În primul rînd pentru că știa foarte bine meseria de artist, mai apoi fiindcă era foarte lucid în gîndirea și prezentarea unei teme în studiu de atelier pentru studenți. Nu avea obiceiul să insiste prea mult în predarea temei, asupra gîndirii plastice și a problematicii plastice.

Față de marea majoritate a profesorilor, intervenea extrem de puțin timp în perioada de studiu, de muncă a studentului și în nici un caz nu intervenea insistent și repetat în suprafața lucrată de student.

Nu-mi aduc aminte, în cei șapte ani cît i-am fost asistent, să fi întîrziat mai mult de 10, maximum 15 minute, în fața unui șevalet.

Cu țigara între degete, se așeza pentru cîteva minute în fața șevaletului — bine înțeles că nu făcea nici o diferență între studenții străluciți și cei cu virtuți mai puțin evidente; pentru el corectura începea de la primul șevalet și continua preț de o oră, o oră și jumătate, pînă la ultimul șevalet — privea cîteva minute într-o tăcere profundă, lucrarea, își arunca apoi privirile către temă — natură statică ori nud — își apleca pentru cîteva clipe fața ca și cum, împovărat de greutatea și de marea obligație ce-i revenea de a transmite și observații dar și gînduri și sensuri noi date cercetării și studiului de atelier; apoi se prindea cu ambele mîini de marginile pînzei sau ale colii de hîrtie, cu un gest sigur, dar de o suplețe și eleganță nemaiîntîlnită, și prin cîteva gesturi de linie trasată prin fața lucrării (niciodată nu intervenea cu pensula sau cărbunele în lucrare), prin gestul mîinii drepte care indica exact pe verticală sau orizontală sensul ce-l avea de urmărit studentul, săvîrșea corectura. Mai sugestiv și mai plin de înțeles decît orice corectură făcută direct pe lucrare. Avea o putere de transmitere a semnului, a raportului valoric, a raportului cromatic, sugestivă dar fără ostentație. Nu îți dădeai seama cînd transmitea ideea sau gîndul, într-o durată atît de scurtă, și atît de lapidar în direcțiile, rămînînd la obiect, în sensul și expresia pur plastică a ceea ce trebuia să urmărească, — pe de o parte el ca profesor în prezentarea temei pentru student, iar pe de altă parte, în direcția și puterea de înțelegere a studentului.

Niciodată nu l-am auzit pe Ciucurencu spunînd: trebuie să-l învăț pe student! El spunea elevului său: să pricepi, să înțelegi problema fundamentală dacă vrei să rezolvi cu adevărat o expresie plastică! Mi se pare că, așa simplă cum este, formularea enunță o lege care conduce la marile cercetări și la marile izbînzi ale tuturor artiștilor din toate epocile.

* * * — *Ați amintit de Renaștere, de mari maeștri și mari dascăli: André Lothe, Vasili Kandinski. Este știut: aceștia, prin forța lor, au născut discipoli. Postura de discipol, — asupra ei vă rog să aruncați puțină lumină; postura de tînăr artist, aflat în fața unei forțe titanice. Mulți dintre elevii lui Ciucurencu au rămas, într-un fel sau altul, fie tributari în silnicie, fie elogiatori — în ceea ce fac, — ai maestrului. Această grea — și desăvîrșită — și obligatorie culpă a marelui talent — de a avea discipoli, de a-i crea, de multe ori în pofida voinței celui ce-l admiră și învață de la el, ce funcție are în selecția valorică a viitorilor artiști?*

Grigore Vasile — În primul rînd consider că arta lui Ciucurencu este inimitabilă; ca și a tuturor marilor artiști care și-au pus amprentă adîncă asupra conceptului și asupra expresiei artistice. Chiar atunci cînd există tentația de a fi influențat de o mare personalitate, se întîmplă așa cum spunea Picasso: chiar dacă copiezi n-ai să faci mai bine decît artistul copiat ci ai să-ți exprimi numai personalitatea, atît cît o ai.

Se știe, cîtorva din marile opere ale picturii universale, Picasso le-a dat o interpretare personală.

* * * — *Fenomen cunoscut sub numele de „artă d'apres".*

Grigore Vasile — Exact. La fel s-a întîmplat și cu multele generații de artiști care i-au fost ucenici, studenți. De învățat de la maestru, au învățat, dar foarte puțini au reușit să priceapă, să înțeleagă marea problemă a picturii, marea lecție a lui Ciucurencu. Consider că Ciucurencu a înțeles marea lecție de la Camil Ressu, fără să se lase multă vreme influențat de creația acestuia, apoi a parcurs foarte personal marea lecție a lui André Lothe. Dar publicului și marelui prețuitor al artei — Istoria, Ciucurencu s-a prezentat ca o personalitate originală, rotundă în tot ceea ce a adus ca gîndire plastică și ca rezolvare, chiar atunci cînd, în situația extremă a sensibilului observator, întrevezi afinități cu mari personalități cum ar fi Pallady, Matisse, Klee — în ultima sa perioadă, cea de prin 1964—1968. Marea sa personalitate, gîndirea sa, au făcut să nască și să înflorească acele unde comune cu creația artiștilor pe care i-am amintit.

De la cele mai modeste notații de atelier, făcute în cărbune pentru un peisaj, sau natură statică, sau nud, de la primele așezări de culoare-valoare pe pînză pînă la exprimarea definitivă a lucrării — înrămarea ei — Ciucurencu își avea un drum personal.

Acesta nu a putut fi niciodată comunicat și transmis ca lecție. Înțelegerea fenomenului artistic „Ciucurencu" de către alții — nu este pastișă.

https://biblioteca-digitala.ro

* * * — *S-a întîmplat să fiți prezent o dată, în timp ce maestrul picta?*

Grigore Vasile — Nu am surprins niciodată un asemenea eveniment. Cred că foarte puțini oameni l-au văzut lucrînd pe el, de altfel ca și pe Pallady. Avea o pudoare, o delicatețe de a nu se arăta în momentul transpunerii. Niciodată nu l-am văzut, în vreunul din multele consilii pedagogice la care a participat, scoțînd, — ca alți profesori — hîrtia și creionul și desenînd pe colțuri de hîrtie. Și asta, poate,dintr-un respect pentru acest moment, pentru acest act personal și discret și din seriozitatea cu care se angaja la această faptă.

* * * *Încercați, vă rog, o proiectare a artei lui Ciucurencu în panorama picturii universale contemporane.*

Grigore Vasile — Mă invitați să spun ce cred despre arta lui Ciucurencu, în contextul marii mișcări plastice internaționale.

Sigur, Ciucurencu este un artist cu un profil contemporan, modern. Consider că, în contextul expresiilor plastice contemporane europene, Ciucurencu are un loc de prestigiu foarte bine stabilit; dealtfel, cu doi ani în urmă, în marea Enciclopedie franceză, *Robert*, acest artist este prezentat ca o personalitate contemporană, a cărui gîndire și expresie plastică — culoare, valoare, formă — s-a manifestat în toate genurile artei. Nu-l pot considera pe Ciucurencu mai mare în portret, sau în peisaj, sau în natură statică, sau în compoziție. Ca toți marii artiști care s-au îndreptat către forma abstractă, Ciucurencu este mare artist în toate aceste genuri ale artei de șevalet.

Grupaj de interviuri realizate de

Paul Cornel CHITIC

Creația lui Alexandru Ciucurencu din patrimoniul muzeelor din R. S. România

EUGENIA IOANOVICI

MUZEUL DE ARTĂ AL R.S. ROMÂNIA

NATURA STATICĂ (SIMFONIE — VASE CU FLORI)
ulei pe carton
0,600 × 0,500
semnat în monogram și datat stg. jos, cu ocru: C. A.; (1) 935
inv. 663

NATURĂ MOARTĂ
ulei pe carton
0,224 × 0,349
semnat în monogram și datat dr. jos, cu cenușiu: C. A.; (1) 945
inv. 698

NATURĂ STATICĂ
ulei pe carton
0,608 × 0,493
semnat în monogram și datat dr. jos, cu negru, prin zgîriere: C. A.; (1)937
inv. 935

NUD DE FEMEIE ȘEZÎND
ulei pe pînză lipită pe carton
0,610 × 0,490
semnat în monogram și datat dr. jos, cu brun: C. A.; (1) 935
inv. 945

SPĂLĂTOREASĂ
ulei pe carton
0,347 × 0,440
semnat în monogram dr. jos, cu albastru: C. A.
nedatat
inv. 1656

LA MARGINEA ORAȘULUI
ulei pe carton
0,497 × 0,605
semnat în monogram și datat dr. jos, cu mov: C. A.; (19)47
inv. 3706

NATURĂ STATICĂ CU CEAPĂ
ulei pe carton
0,493 × 0,612
semnat în monogram și datat stg. sus, cu gri: C. A.; (1)946
inv. 4718

NATURĂ STATICĂ
ulei pe carton
0,442 × 0,582
semnat în monogram stg. jos, cu ocru: C. A.; nedatat
inv. 4751

FEMEIE PE CANAPEA
ulei pe carton
0,500 × 0,400
nesemnat, nedatat
inv. 4752

CICLAMENE
ulei pe carton
0,495 × 0,605
semnat în monogram și datat stg. jos: C. A.; (1)941
inv. 4788

FLORI
ulei pe carton
0,250 × 0,350
semnat în monogram și datat stg. lateral: C. A.; (1) 942
inv. 4789

COMPOZITORUL GH. DUMITRESCU
ulei pe pînză
0,700 × 0,890
semnat în monogram și datat dr. spre centru, cu albastru: C. A.; (1) 953
inv. 4978

ANA IPĂTESCU
ulei pe pînză
2,800 × 1,800
nesemnat, nedatat
inv. 4980

PORTRET DE BĂTRÎNĂ
ulei pe carton
0,595 × 0,500
nesemnat, nedatat
inv. 5720

MUNCITOR
ulei pe pînză
1,110 × 0,804
nesemnat, nedatat
inv. 5764

1 MAI (COMPOZIȚIE)
ulei pe pînză
0,985 × 1,300
semnat în monogram și datat stg. jos, cu brun: C. A.; (19) 58
inv. 5788

https://biblioteca-digitala.ro